

PRAWO SPADKOWE

Vademecum

Sławomira Kotas-Turoboyska

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają
ich odnalezienie

Ważne

Przykłady

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Pytania
Zadania

Rozwiązania
Odpowiedzi

Stanowisko stron
Pogląd

Orzecznictwo

Literatura

Historia

Nowe przepisy

PRAWO SPADKOWE

Vademecum

Sławomira Kotas-Turoboyska

Stan prawny na 2 października 2023 r.
z uwzględnieniem zmian wprowadzonych ustawą z 28 lipca 2023 r.
(Dz.U. poz. 1615), które wchodzi w życie 15 listopada 2023 r.

Ślawomira Kotas-Turoboyska, nr ORCID: 0000-0002-6192-3955

Recenzent

Dr hab. Maciej Rzewuski, prof. UWM

Wydawczyni

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktorka prowadząca

Joanna Cybulska

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-104-0

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Mojemu Mężowi,
bez którego pomocy książka ta nigdy by nie powstała.
Pawłowi i Milanowi – mojej największej motywacji

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
Wstęp	19
Rozdział I. Zagadnienia ogólne związane z prawem spadkowym	21
1. Podstawowe pojęcia	21
1.1. Spadek	21
1.2. Długi spadkowe	23
1.3. Spadkodawca	23
1.4. Spadkobierca	24
1.5. Uprawnienie małżonka i osób bliskich	25
1.6. Niegodność dziedziczenia	26
2. Schematy	28
2.1. Prawa i obowiązki niewchodzące w skład spadku	28
2.2. Prawa i obowiązki wchodzące w skład spadku	28
2.3. Przesłanki uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia	28
3. Kazusy	29
4. Testy	31
5. Wzory pism	32
5.1. Pozew o uznanie spadkobiercy za niegodnego	32
5.2. Odpowiedź na pozew o uznanie spadkobiercy za niegodnego	35
6. Przykładowe orzecznictwo	37
7. Przykładowa literatura	38

Rozdział II. Dziedziczenie ustawowe	40
1. Podstawowe pojęcia	40
1.1. Dziedziczenie ustawowe – uwagi ogólne	40
1.2. Pierwsza grupa dziedziczących	41
1.3. Druga grupa dziedziczących	43
1.4. Trzecia grupa dziedziczących	44
1.5. Czwarta grupa dziedziczących	45
1.6. Piąta grupa dziedziczących	46
1.7. Szósta grupa dziedziczących	47
1.8. Dziedziczenie w przypadku przysposobienia pełnego	48
1.9. Dziedziczenie w przypadku przysposobienia niepełnego	49
1.10. Uprawnienia dziadków spadkodawcy	50
2. Schematy	51
2.1. Dziedziczenie w grupie pierwszej – małżonek spadkodawcy wraz z jego dzieckiem lub dziećmi	51
2.2. Dziedziczenie w grupie pierwszej – gdy jedno z dzieci nie dożyło otwarcia spadku	51
2.3. Dziedziczenie w grupie drugiej	52
2.4. Dziedziczenie w grupie trzeciej	52
2.5. Dziedziczenie w grupie czwartej po nowelizacji	53
2.6. Przesłanki powstania ustawowego zapisu naddziałowego	53
3. Kazusy	54
4. Testy	55
5. Wzory pism	57
5.1. Pozew o wyłączenie małżonka od dziedziczenia	57
5.2. Odpowiedź na pozew o wyłączenie małżonka od dziedziczenia	60
6. Przykładowe orzecznictwo	62
7. Przykładowa literatura	64
 Rozdział III. Dziedziczenie testamentowe	 65
1. Podstawowe pojęcia	65
1.1. Testament	65

1.1.1. Uwagi ogólne.....	65
1.1.2. Testament holograficzny	66
1.1.3. Testament notarialny.....	68
1.1.4. Testament allograficzny	71
1.1.5. Testament ustny.....	74
1.1.6. Testament podróży	77
1.1.7. Testament wojskowy	79
1.2. Przesłanki nieważności testamentu	82
1.3. Odwołanie testamentu	83
1.4. Wykładania testamentu	84
1.5. Ogłoszenie testamentu	85
1.5.1. Uwagi ogólne.....	85
1.5.2. Otwarcie i ogłoszenie testamentu przez sąd	85
1.5.3. Protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu przez notariusza.....	87
1.6. Rozrządzenie dotyczące poszczególnych przedmiotów majątkowych	88
1.7. Podstawienie testamentowe	90
1.8. Przyrost	91
1.9. Uprawnienia dziadków testatora	92
2. Schematy	92
2.1. Forma testamentu	92
2.2. Przesłanki nieważności testamentu	93
2.3. Elementy obligatoryjne testamentu holograficznego	93
3. Kazusy	93
4. Testy	95
5. Wzory pism	96
5.1. Testament holograficzny – powołanie do spadku dwóch osób	96
5.2. Testament notarialny – powołanie do spadku jednej osoby	97
5.3. Protokół otwarcia i ogłoszenia testamentu przez sąd	98
6. Przykładowe orzecznictwo	99
7. Przykładowa literatura	101

Rozdział IV. Zapis i polecenie	102
1. Podstawowe pojęcia	102
1.1. Zapis zwykły	102
1.2. Zapisobierca zapisu zwykłego	103
1.3. Osoba obciążona zapisem zwykłym	104
1.4. Wykonanie zapisu zwykłego	105
1.5. Zapis windykacyjny	107
1.6. Zapisobierca zapisu windykacyjnego	109
1.7. Polecenie	110
2. Schematy	112
2.1. Rodzaje zapisów	112
2.2. Przedmioty zapisu windykacyjnego	112
3. Kazusy	113
4. Testy	114
5. Wzory pism	115
5.1. Testament holograficzny – powołanie do spadku jednej osoby i zapis	115
5.2. Testament notarialny – powołanie do spadku jednej osoby i zapis	116
6. Przykładowe orzecznictwo	117
7. Przykładowa literatura	119
 Rozdział V. Wykonawca testamentu	 120
1. Podstawowe pojęcia	120
1.1. Powołanie wykonawcy testamentu	120
1.2. Prawa i obowiązki wykonawcy testamentu	121
1.3. Roszczenia między wykonawcą testamentu a spadkobiercą	123
1.4. Postępowania dotyczące wykonawcy testamentu	124
1.4.1. Odmowa przyjęcia obowiązku wykonawcy testamentu	124
1.4.2. Zwolnienie wykonawcy testamentu	125
1.4.3. Zaświadczenie	126
2. Schematy	128
2.1. Obowiązki wykonawcy testamentu	128
2.2. Roszczenia między spadkobiercą i wykonawcą	129
3. Kazusy	129

4. Testy	131
5. Wzory pism	132
5.1. Testament notarialny – powołanie dwóch osób i ustanowienie wykonawcy	132
5.2. Postanowienie oddalające wnioski o wydanie zaświadczenia	133
6. Przykładowe orzecznictwo	134
7. Przykładowa literatura	135
Rozdział VI. Zachowek	136
1. Podstawowe pojęcia	136
1.1. Uprawnieni do zachowku	136
1.2. Wysokość zachowku	138
1.3. Dochodzenie roszczeń z tytułu zachowku	142
1.4. Ograniczenia odpowiedzialności	144
1.4.1. Ograniczenia odpowiedzialności za zapis i polecenie	144
1.4.2. Ograniczenia odpowiedzialności uprawnionego do zachowku	144
1.5. Odpowiedzialność za zachowek	145
1.5.1. Uwagi ogólne.....	145
1.5.2. Zapisobiercy windykacyjni	145
1.5.3. Obdarowani.....	146
1.5.4. Fundacja rodzinna	146
1.6. Zapis i polecenie a zachowek	147
1.7. Przedawnienie roszczeń z tytułu zachowku	148
1.8. Wydziedziczenie	148
2. Schematy	150
2.1. Osoby najbliższe spadkodawcy uprawnione do zachowku	150
2.2. Możliwe konfiguracje osób jednocześnie uprawnionych do zachowku	150
2.3. Wysokość należnego zachowku zgodnie z art. 991 § 1 k.c.	150
2.4. Wyliczenie zachowku – wzór	151
2.5. Wyliczenie zachowku, jeśli konieczne jest dokonanie zaliczeń – wzór	151

2.6. Terminy przedawnienia roszczeń z tytułu zachowku	152
3. Kazusy	152
4. Testy	154
5. Wzory pism	155
5.1. Testament holograficzny – powołanie do spadku dwóch osób i wydziedziczenie	155
5.2. Pozew o zachówek	156
6. Przykładowe orzecznictwo	159
7. Przykładowa literatura	161
Rozdział VII. Przyjęcie i odrzucenie spadku	163
1. Podstawowe pojęcia	163
1.1. Sposób przyjęcia lub odrzucenia spadku	163
1.2. Termin, sposób i forma złożenia oświadczenia	164
1.3. Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia	166
1.4. Uznanie odrzucenia spadku za bezskuteczne	167
1.5. Przyjęcie lub odrzucenie spadku	168
2. Schematy	170
2.1. Możliwe oświadczenie spadkobiercy co do spadku ...	170
2.2. Wymagane elementy oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku	171
3. Kazusy	171
4. Testy	173
5. Wzory pism	174
5.1. Protokół przyjęcia przez sąd oświadczenia o odrzuceniu spadku	174
5.2. Protokół przyjęcia oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza	175
6. Przykładowe orzecznictwo	177
7. Przykładowa literatura	178
Rozdział VIII. Stwierdzenie nabycia spadku	180
1. Podstawowe pojęcia	180
1.1. Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego	180

1.2. Postępowanie przed notariuszem o wydanie aktu poświadczenia dziedziczenia	183
1.3. Zmiana lub uchylenie prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego oraz aktu poświadczenia dziedziczenia	188
2. Schematy	190
2.1. Elementy postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku	190
2.2. Obowiązki sądu prowadzącego postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku	191
3. Kazusy	191
4. Testy	193
5. Wzory pism	194
5.1. Wniosek o otwarcie i ogłoszenie testamentu oraz stwierdzenie nabycia spadku na podstawie testamentu	194
5.2. Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku	196
6. Przykładowe orzecznictwo	197
7. Przykładowa literatura	200
Rozdział IX. Odpowiedzialność za długi spadkowe	202
1. Podstawowe pojęcia	202
1.1. Chwila przyjęcia spadku a odpowiedzialność	202
1.2. Sposób przyjęcia spadku a odpowiedzialność	203
1.3. Wykaz inwentarza	204
1.4. Spis inwentarza	206
1.5. Spłata długów spadkowych	207
2. Schematy	210
2.1. Etap postępowania a odpowiedzialność za długi spadkowe	210
2.2. Sposób przyjęcia lub odrzucenia spadku a odpowiedzialność za długi spadkowe	210
2.3. Etap postępowania a odpowiedzialność współspadkobierców za długi spadkowe	211
3. Kazusy	211
4. Testy	213

5. Wzory pism	214
5.1. Wykaz inwentarza w formie aktu notarialnego	214
5.2. Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku i sporządzeniu spisu inwentarza	216
6. Przykładowe orzecznictwo	217
7. Przykładowa literatura	219
Rozdział X. Wspólność majątku spadkowego i dział spadku ...	220
1. Podstawowe pojęcia	220
1.1. Wspólność majątku spadkowego	220
1.2. Dział spadku	222
1.2.1. Uwagi ogólne.....	222
1.2.2. Umowny dział spadku	223
1.2.3. Postępowanie o dział spadku.....	225
1.3. Zasady obliczania schedy spadkowej	228
1.4. Skutki działu spadku	230
2. Schematy	231
2.1. Zniesienie współwłasności między spadkobiercami	231
2.2. Elementy obligatoryjne wniosku o dział spadku	232
2.3. Obowiązki sądu w postępowaniu działowym – ustalenie stanu faktycznego	233
3. Kazusy	233
4. Testy	235
5. Wzory pism	236
5.1. Wniosek o dział spadku	236
5.2. Postanowienie o dziale spadku	239
6. Przykładowe orzecznictwo	240
7. Przykładowa literatura	242
Rozdział XI. Umowy dotyczące spadku	243
1. Podstawowe pojęcia	243
1.1. Umowy dotyczące spadku	243
1.1.1. Uwagi ogólne.....	243
1.1.2. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia.....	243
1.1.3. Umowne zbycie spadku	244

2. Schematy	247
2.1. Zakaz zawierania umowy o spadek po osobie żyjącej	247
2.2. Obowiązki zbywcy spadku po zawarciu umowy o zbycie spadku	247
2.3. Chwila zawarcia umowy o zbycie spadku a obowiązki nabywcy	248
3. Kazusy	248
4. Testy	250
5. Wzory pism	251
5.1. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia obejmująca zstępnych – akt notarialny	251
5.2. Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia nieobjmująca zstępnych – akt notarialny	252
6. Przykładowe orzecznictwo	253
7. Przykładowa literatura	256

Rozdział XII. Inne postępowania w sprawach z zakresu

prawa spadkowego	257
1. Podstawowe pojęcia	257
1.1. Wyjawienie przedmiotów spadkowych	257
1.2. Przesłuchanie świadków testamentu ustnego	259
1.3. Zarząd spadku nieobjętego	260
1.4. Zabezpieczenie spadku	261
2. Schematy	265
2.1. Postępowanie o wyjawienie przedmiotów spadkowych	265
2.2. Zabezpieczenie spadku	266
2.3. Obowiązki kuratora spadku	267
3. Kazusy	267
4. Testy	269
5. Wzory pism	270
5.1. Wniosek o zabezpieczenie spadku	270
5.2. Postanowienie o zabezpieczeniu spadku	273
6. Przykładowe orzecznictwo	274
7. Przykładowa literatura	275

Rozdział XIII. Dziedziczenie gospodarstw rolnych	277
1. Podstawowe pojęcia	277
1.1. Dziedziczenie gospodarstw rolnych	277
1.2. Spadkobiercy gospodarstwa rolnego	279
1.3. Wkład gruntowy w rolniczej spółdzielni produkcyjnej	280
2. Schematy	281
2.1. Warunki, jakie w chwili otwarcia spadku muszą spełniać spadkobiercy ustawowi gospodarstwa rolnego	281
2.2. Warunki, jakie w chwili otwarcia spadku muszą spełniać spadkobiercy ustawowi wkładu gruntowego w rolniczej spółdzielni produkcyjnej	282
3. Kazusy	282
4. Testy	284
5. Wzory pism	285
5.1. Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku – gospodarstwo rolne	285
5.2. Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku – gospodarstwo rolne	286
6. Przykładowe orzecznictwo	288
7. Przykładowa literatura	291

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2022 r. poz. 1799 ze zm.)
z.o.z.d.s.	– zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 9.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.)

Czasopisma, zbiory orzecznictwa

KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
NPN	– Nowy Przegląd Notarialny
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
PiP	– Państwo i Prawo
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PS	– Przegląd Sądowy
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
TPP	– Transformacje Prawa Prywatnego

Inne

- SA – Sąd Apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy

WSTĘP

Oddaję w ręce Czytelników *Vademecum. Prawo spadkowe*, które zgodnie z założeniami stanowi syntetyczne opracowanie zagadnień związanych z prawem spadkowym. Publikacja przeznaczona jest przede wszystkim dla studentów kierunków prawniczych, ale również aplikantów zawodów prawniczych i wszystkich innych zainteresowanych tematyką prawa spadkowego.

Opracowanie zostało pomyślane tak, aby przy zachowaniu systematyki Kodeksu cywilnego odnosić się zarówno do zagadnień *stricto* materialnych, jak i związanych z nimi kwestii procesowych. Uwzględniono w nim zatem nie tylko rozważania z zakresu prawa cywilnego, ale również postępowania cywilnego, odnoszące się do spraw dotyczących spadków.

Każdy rozdział zawiera tożsamą strukturę. Na początku omawiane są podstawowe pojęcia związane z tematyką rozdziału, następnie kwestie bardziej złożone wyjaśniane są w formie graficznej za pomocą tabel i schematów. Dalej Czytelnik może zweryfikować swoją wiedzę dzięki przygotowanym dla niego kazusom i testom. W lepszym zrozumieniu sposobu stosowania omawianych przepisów w praktyce pomóc mają opracowane wzory pism procesowych, aktów notarialnych oraz orzeczenia sądów. Zwieńczenie każdego rozdziału stanowi wykaz przykładowych orzeczeń i literatury, dotyczących zagadnień poruszanych w ramach rozdziału, przydatnych do zaznajomienia się z opracowanym tematem. Dzięki temu *Vademecum* stanowi przykład nowoczesnego podręcznika, zawierającego kompleksowy zestaw

narzędzi potrzebnych każdemu studentowi do przyswojenia wiedzy z zakresu prawa spadkowego.

Stan prawny publikacji przyjęto na dzień 2.10.2023 r. z uwzględnieniem zmian wprowadzonych ustawą z 28.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw¹, wchodzących w życie 15.11.2023 r.

Autorka

¹ Dz.U. poz. 1615.

Rozdział I

ZAGADNIENIA OGÓLNE ZWIĄZANE Z PRAWEM SPADKOWYM

1. Podstawowe pojęcia

1.1. Spadek

  W art. 922 k.c. ustawodawca zawarł kryteria przynależności do spadku, które pozwalają na stworzenie swego rodzaju definicji spadku. Kierując się wskazówkami znajdującymi się w powołanym przepisie, można stwierdzić, że **spadek to ogół praw i obowiązków majątkowych zmarłego (spadkodawcy), które z chwilą jego śmierci (chwila otwarcia spadku) przechodzą na jedną lub kilka osób (spadkobierców), jeśli ustawa nie wyklucza możliwości ich dziedziczenia**. Należy mieć na uwadze, że zazwyczaj majątek zmarłego oraz masa spadkowa pozostawiona przez niego nie będą przedstawiać tożsamej wartości. Ustawa przewiduje bowiem, że nie wszystkie prawa należące przed śmiercią do spadkodawcy wchodziły w skład masy spadkowej. Ponadto niektóre składniki spadku powstają dopiero po śmierci spadkodawcy – możliwe jest zarówno generowanie kosztów, np. kosztów postępowania spadkowego, jak i zysków ze spadków – dochodów spadkowych.

 Do spadku nie należą, zgodnie z dyspozycją art. 922 § 2 k.c., prawa i obowiązki zmarłego (spadkodawcy) ściśle związane z jego osobą oraz prawa, które w chwili jego śmierci przechodzą na

oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami po zmarłym.

Aby dane **prawo lub obowiązek mogło zostać zaliczone do spadku (masy spadkowej)**, musi:

- mieć charakter majątkowy;
- mieć charakter cywilnoprawny;
- nie być ściśle związane z osobą zmarłego;
- nie przechodzić na inne osoby, niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

A contrario prawa i obowiązki:

- o charakterze niemajątkowym;
- o charakterze innym niż cywilnoprawny;
- ściśle związane z osobą zmarłego;
- przechodzące na inne osoby, niezależnie od tego, czy są spadkobiercami,

nie wchodzą w skład masy spadkowej po zmarłym i nie podlegają dziedziczeniu przez jego spadkobierców.

Np.

Dla zobrazowania powyższych rozważań jako przykład dziedzicznych praw i obowiązków można wskazać m.in.:

- prawo własności;
- własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu;
- użytkowanie wieczyste;
- roszczenia o naprawie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym.

Np.

Niedziedziczne są natomiast m.in.:

- prawa i obowiązki z zakresu prawa administracyjnego, np. zezwolenia, koncesje, pozwolenia;
- prawa i obowiązki z zakresu prawa podatkowego (należy jednak mieć na uwadze dyspozycję art. 98 ustawy z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa², regulującego kwestię odpowiedzialności spadkobierców za zobowiązania podatkowe);

² Tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2651 ze zm.

- prawo do alimentów i obowiązek alimentacyjny;
- prawo dożywocia, użytkowanie i służebność osobista.

1.2. Długi spadkowe

! Długi spadkowe to zobowiązania zaciągnięte przez spadkodawcę i nieuregulowane do chwili śmierci. Ponadto, zgodnie z art. 922 § 3 k.c., **za długi spadkowe uznaje się:**

- koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku;
- koszty postępowania spadkowego;
- obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek;
- obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń, jeśli takie zostały przez spadkodawcę uczynione;
- inne obowiązki przewidziane w przepisach Kodeksu cywilnego.

! Odpowiedzialność za długi spadkowe ponoszą spadkobiercy, którzy przyjęli spadek wprost lub z dobrodziejstwem inwentarza oraz osoby, na których rzecz uczyniono zapis windykacyjny. W razie przyjęcia spadku wprost, odpowiedzialność spadkobiercy za długi spadkowe jest nieograniczona. Natomiast w przypadku przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza, spadkobierca odpowiada za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku. Odpowiedzialność osoby, na której rzecz uczyniono zapis windykacyjny, jest ograniczona do wartości przedmiotu zapisu windykacyjnego według stanu i cen z chwili otwarcia spadku³.

1.3. Spadkodawca

! Spadkodawcą jest zmarła osoba fizyczna, której majątek w zakresie przewidzianym przez ustawę podlega dziedzicze-

³ Więcej na temat odpowiedzialności za długi spadkowe zob. rozdział IX.

niu. Dziedziczne prawa i obowiązki należne spadkodawcy przechodzą na spadkobierców z chwilą otwarcia spadku, tj. z chwilą śmierci spadkodawcy. Dla ustalenia tego momentu decydująca jest treść aktu zgonu sporządzonego na podstawie karty zgonu lub treść postanowienia o uznaniu spadkodawcy za zmarłego.

1.4. Spadkobierca

 Spadkobiercą może być każda osoba fizyczna – również niepełnoletnia i *nasciturus* lub osoba prawna, a także niepełna osoba prawna i fundacja lub fundacja rodzinna, o których mowa w art. 927 § 3 k.c.

Spadkobierca może być powołany do dziedziczenia (**źródło powołania do spadku**) na podstawie **ustawy** (art. 931 i n. k.c.) lub **testamentu** (art. 941 i n. k.c.). Jeśli spadkobierca nie sporządził testamentu albo gdy żadna z powołanych przez niego osób nie chce lub nie może być spadkobiercą, spadek dziedziczony jest w całości na podstawie ustawy. Dziedziczenie na podstawie ustawy może też obejmować tylko część masy spadkowej. Sytuacja taka jest możliwa, jeśli spadkodawca nie powołał do tej części spadkobiercy albo gdy którakolwiek z kilku osób, które powołał do całości spadku, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

Kluczowe dla uznania danego podmiotu za spadkobiercę, tj. dla uznania jego **zdolności do dziedziczenia**, jest jego istnienie w chwili śmierci spadkodawcy. Spadkobiercą nie może być zatem osoba fizyczna, która nie żyje w chwili otwarcia spadku lub osoba prawna, która w tym czasie nie istnieje (art. 927 § 1 k.c.). *Nasciturus*, tj. dziecko poczęte, ale jeszcze nienarodzone w chwili otwarcia spadku, może być spadkobiercą, jeśli urodzi się żywe (art. 927 § 2 k.c.). Z kolei fundacja lub fundacja rodzinna, ustanowiona w testamencie przez spadkodawcę, może być spadkobiercą, jeżeli zostanie wpisana do właściwego rejestru w ciągu dwóch lat od ogłoszenia testamentu (art. 927 § 3 k.c.).

Do nabycia spadku przez spadkodawcę dochodzi z chwilą otwarcia spadku, tj. z chwilą śmierci spadkodawcy (art. 925 w zw. z art. 924 k.c.), co nie wyklucza możliwości złożenia przez spadkobiercę oświadczenia o sposobie przyjęcia lub odrzucenia spadku zgodnie z regulacją art. 1012 i n. k.c.

Powołanie do dziedziczenia spadkobierców testamentowych jest zawsze wyłącznie zależne od woli spadkodawcy. To on bowiem jest jedynym podmiotem uprawnionym do dokonywania rozrządzeń testamentowych. Swoboda testatora jest przez ustawodawcę ograniczana tylko pewnymi wymogami formalnymi dotyczącymi samego kształtu testamentu oraz sposobu powołania spadkobierców testamentowych.

 W tym drugim przypadku ustawa stanowi, że w razie powołania **spadkobiercy testamentowego** dokonane w testamencie **zastrzeżenie warunku lub terminu uważane jest za nieistniejące**. Jeśli jednak z treści testamentu albo okoliczności sprawy wynika, że bez niedopuszczalnego zastrzeżenia spadkobierca nie zostałby powołany, powołanie spadkobiercy jest nieważne (art. 962 k.c.). Przy czym nieważność dotyczy tylko konkretnego powołania, a nie całego testamentu. Artykułu 962 k.c. nie stosuje się, jeżeli ziszczenie się lub nieziszczenie się warunku albo nadejście terminu nastąpiło przed otwarciem spadku. Wskazana regulacja ma na celu eliminację stanu niepewności co do kręgu spadkobierców i losów masy spadkowej. Dbając zatem o bezpieczeństwo obrotu, ustawodawca zdecydował, że **powołanie spadkobiercy ma zawsze charakter bezwarunkowy i bez zastrzeżenia terminu**.

1.5. Uprawnienie małżonka i osób bliskich

 Niezależnie od rozrządzeń spadkodawcy dotyczących dziedziczenia, **ustawa gwarantuje małżonkowi oraz innym osobom bliskim spadkodawcy, które mieszkaly z nim do dnia jego śmierci, prawo do korzystania w ciągu trzech miesięcy od otwarcia spadku z mieszkania i urządzenia domowego w zakresie dotychczasowym**.

§ Uprawnienie to, wynikające z art. 923 k.c., nie może być przez spadkodawcę wyłączone ani ograniczone, a ewentualne rozrządzenia w tym zakresie uznaje się za nieważne. Wpływu na możliwość realizacji tego prawa nie mają też stosunki istniejące między spadkodawcą a wskazanymi osobami, w tym ewentualne postępowanie o rozwód czy separację trwające między małżonkami. **Kluczowy jest wyłącznie fakt wspólnego, stałego zamieszkiwania** małżonka i osób bliskich spadkodawcy w chwili jego śmierci.

Jednocześnie należy zastrzec, że treść art. 923 k.c. nie wpływa na uprawnienia małżonka lub osób bliskich spadkodawcy wynikające z regulacji o najmie lokalu lub ze spółdzielczego prawa do lokalu, jeśli przepisy te w sposób bardziej korzystny niż art. 923 § 1 k.c. regulują uprawnienia małżonka lub osób bliskich spadkodawcy.

1.6. Niegodność dziedziczenia

! **§** Odnosząc się do problemu **niegodności dziedziczenia** (art. 928 k.c.), Sąd Najwyższy wyjaśnia, że występuje ona w wyjątkowych sytuacjach, gdy **postępowanie spadkobiercy** (zapisobiercy zwykłego lub windykacyjnego albo osoby uprawnionej do zachowku) **jest tak dalece naganne, iż uzasadnia odsunięcie go od dziedziczenia po określonym spadkodawcy i traktowanie tak, jakby nie dożył on otwarcia spadku** (art. 928 § 2 k.c.)⁴. Z uwagi na daleko idące konsekwencje tej instytucji, podstawy uznania za niegodnego dziedziczenia zostały przez ustawodawcę enumeratywnie wskazane w art. 928 k.c. Zgodnie z jego brzmieniem **spadkobierca może być uznany przez sąd za niegodnego, jeśli:**

- dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciwko spadkodawcy;
- podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z tych czynności;

⁴ Wyrok SN z 10.12.1999 r., II CKN 627/98, LEX nr 1231370.

- umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez inną osobę podrobionego lub przerobionego;
- N!** – uporczywie uchylał się od wykonywania wobec spadkodawcy obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową;
- N!** – uporczywie uchylał się od wykonywania obowiązku pieczy nad spadkodawcą, w szczególności wynikającego z władzy rodzicielskiej, opieki, sprawowania funkcji rodzica zastępczego, małżeńskiego obowiązku wzajemnej pomocy albo obowiązku wzajemnego szacunku i wspierania się rodzica i dziecka.

Uznanie danej osoby za niegodną dziedziczenia nie następuje z mocy prawa, ale **w drodze konstytucyjnego orzeczenia sądu**. Wyciągnięcie konsekwencji wobec osoby, która dopuściła się czynu niegodnego wobec spadkodawcy, będzie zatem **możliwe wyłącznie w drodze procesu cywilnego**. Kwestia ta nie podlega badaniu i rozstrzygnięciu przez sąd w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku⁵. **Legitymację czynną** do wystąpienia z powództwem o niegodność dziedziczenia ma **każdy, kto ma w tym interes**. Jednak z powództwem tego rodzaju można wystąpić wyłącznie **w terminie roku od dowiedzenia się o przyczynie niegodności, nie później jednak niż przed upływem trzech lat od otwarcia spadku** (art. 929 k.c.). W kierowanym do sądu pozwie należy zatem wskazać okoliczności, w jakich powód dowiedział się o czynie spadkobiercy, dla wykazania, że termin określony w art. 929 k.c. został dochowany.

Sąd będzie zobowiązany do oddalenia powództwa, jeśli ustali, że spadkodawca **przebaczył** spadkobiercy (zapisobiercy zwykłemu lub windykacyjnemu albo uprawnionemu do zachowku). Co ważne, przebaczenia może udzielić także osoba nieposiadająca pełnej zdolności do czynności prawnych, jeśli nastąpiło ono z dostatecznym rozważaniem (art. 930 k.c.).

⁵ Postanowienie SN z 14.07.2005 r., III CK 670/04, LEX nr 604039.

2. Schematy

2.1. Prawa i obowiązki niewchodzące w skład spadku

o charakterze niemajątkowym	o charakterze innym niż cywilnoprawny	ściśle związane z osobą zmarłego	przechodzące na inne osoby, niezależnie od tego, czy są spadkobiercami
-----------------------------	---------------------------------------	----------------------------------	--

Źródło: opracowanie własne.

2.2. Prawa i obowiązki wchodzące w skład spadku

mające charakter majątkowy	mające charakter cywilnoprawny	niebędące ściśle związane z osobą zmarłego	nieprzechodzące na inne osoby, niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami
----------------------------	--------------------------------	--	---

Źródło: opracowanie własne.

2.3. Przestanki uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia

-
- ciężkie przestępstwo przeciwko spadkodawcy
 - nakłonienie podstępem spadkodawcy do sporządzenia testamentu
 - nakłonienie groźbą spadkodawcy do sporządzenia testamentu
 - nakłonienie podstępem spadkodawcy do odwołania testamentu
 - nakłonienie groźbą spadkodawcy do odwołania testamentu
 - przeszkodzenie podstępem spadkodawcy w sporządzeniu testamentu
 - przeszkodzenie podstępem spadkodawcy w odwołaniu testamentu
 - przeszkodzenie groźbą spadkodawcy w sporządzeniu testamentu
 - przeszkodzenie groźbą spadkodawcy w odwołaniu testamentu
 - umyślne ukrycie testamentu spadkodawcy
 - umyślne zniszczenie testamentu spadkodawcy
-

-
- podrobienie testamentu spadkodawcy
 - przerobienie testamentu spadkodawcy
 - świadome skorzystanie z testamentu przez inną osobę przerobionego
 - świadome skorzystanie z testamentu przez inną osobę podrobionego
 - uporczywe uchylanie się od wykonywania wobec spadkodawcy obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową
 - uporczywe uchylanie się od wykonywania obowiązku pieczy nad spadkodawcą
-

Źródło: opracowanie własne.

3. Kazusy

 3.1. W dniu 11.05.2023 r. zmarł Jan Nowak, syn Alicji i Tadeusza, ostatnio stale zamieszkały w Warszawie przy ul. Jasnej 5. Jan Nowak sporządził testament, w którym do całości spadku powołał Alicję Nowak, córkę Jana i Anny, urodzoną 1.07.1989 r. w Warszawie. Obecnie przeciwko Alicji Nowak z powództwem o zapłatę roszczeń alimentacyjnych wystąpiła Janina Nowak, była żona Jana Nowaka, wskazując, że jako spadkobierczyni Alicja Nowak jest zobowiązana do bieżącego łożenia na jej utrzymanie, ponieważ w wyniku spadkobrania przeszedł na nią ogół praw i obowiązków zmarłego.

Oceń trafność argumentacji Janiny Nowak.

 Argumentacja Janiny Nowak jest chybiona. Obowiązek alimentacyjny nie wchodzi bowiem w skład spadku po zobowiązanym (art. 139 k.r.o.)⁶. Alicja Nowak nie ma zatem obowiązku zaspokajania roszczeń alimentacyjnych byłej żony zmarłego ojca jako spadkobierczyni po nim.

 3.2. W dniu 12.12.2022 r. zmarła Jadwiga Kowalska, córka Tadeusza i Zofii, ostatnio stale zamieszkała w Warszawie

⁶ Por. postanowienie SN z 14.11.2000 r., I CZ 65/00, LEX nr 536981.